

Κοσμάς Πολίτης

«Τα τσερκένια»

➤ **Θέμα:**

Το έθιμο του πετάγματος των τσερκενιών (= χαρταετών) από τους Έλληνες της Σμύρνης.

➤ **Επιμέρους θεματικά κέντρα:**

Κοντά λοιπόν στην εικόνα της πόλης που σηκώνεται ψηλά και αρμενίζει στα ουράνια δίνονται από τον αφηγητή σ' αυτό το τμήμα της αφήγησης του:

- ✓ η μοναδικότητα του εθίμου του πετάγματος των αετών στη Σμύρνη.
- ✓ το χρονικό διάστημα στο οποίο γινόταν το έθιμο
- ✓ ο πάνδημος (πανελλήνιος) χαρακτήρας του εθίμου
- ✓ το πλήθος των χαρταετών που γέμιζε τον ουρανό
- ✓ τα πουλιά, τα οποία δε χωράνε στον ουρανό λόγω του πλήθους των χαρταετών και τα οποία γιορτάζουν το Πάσχα με τους ανθρώπους
- ✓ η συμμετοχή στο έθιμο υπερκόσμιων ιερών προσώπων (του Θεού, αγγέλων και αρχαγγέλων) καθώς και ο καθαγιασμός του και με τη συμμετοχή αυτών των προσώπων και με τις εορταστικές ημέρες της τέλεσης του (Καθαρή Δευτέρα, Κυριακές, των Βαγίων, Μεγαλοβδομάδα, Μεγάλη Σαρακοστή)
- ✓ η ψυχική χαρά και έξαρση που ένιωθαν οι κάτοικοι της πόλης το χρονικό διάστημα κατά το οποίο κατασκεύαζαν και πετούσαν τους χαρταετούς
- ✓ η σοβαρότητα του εθίμου, το οποίο έπαιρνε διαστάσεις ιεροτελεστίας (δηλ. τέλεσης θρησκευτικής λειτουργίας), και η τέχνη που απαιτούνταν για την κατασκευή και για τη διακυβέρνηση του χαρταετού.

➤ **Ενότητες - Πλαγιότιτλοι:**

1η ενότητα: «Θα σου μιλήσω... ν' αμολάρεις το τσερκένι σου»: Πολιτεία στον αέρα.

2η ενότητα: «Ο Σταυράκης... Σπάνια όμως»: Παιχνίδια με τα τσερκένια.

3η ενότητα: «Τα τσερκένια δεν ήτανε... τσερκένι μια βολά»: Η κατασκευή και το στόλισμα των τσερκενιών.

4η ενότητα: «Αυτά είχα να σου πω... Στο καλό»: Ο ουρανός των τσερκενιών.

➤ **Το πέταγμα των χαρταετών στη Σμύρνη:**

Αγαπητό έθιμο, πάνδημη η συμμετοχή του λαού, με μεγάλη διάρκεια (από την Καθαρά Δευτέρα ως την Κυριακή των Βαΐων), με πολλά αυτοσχέδια παιχνίδια (μυρωδιές και παρσίματα). Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην κατασκευή των χαρταετών καθώς και στα σχέδιά τους (συσχέτιση με τις σημασίες των κρατών). Έντονο είναι και το θρησκευτικό στοιχείο καθώς οι χαρταετοί παρομοιάζονται με αγγέλους και η σκηνή του πετάγματός τους παραλληλίζεται με τη σκηνή ανάληψης του Χριστού.

➤ **Το χτες και το σήμερα στο πέταγμα του χαρταετού:**

Το έθιμο του πετάγματος χαρταετών την Καθαρή Δευτέρα είναι πανελλήνιο. Αλλά και σε όλη την περίοδο της Αποκριάς, όταν αρχίζει να καλυτερεύει ο καιρός, συνηθίζουν πολλοί να βγαίνουν οικογενειακώς στην εξοχή και να υψώνουν χαρταετούς. Συναγωνίζονται στην ομορφιά των χαρταετών και στο ύψος που μπορούν να τους ανεβάσουν, προσπαθώντας μερικές φορές με κατάλληλους χειρισμούς να καταρρίψουν ο ένας τον αετό του άλλου.

- Το πέταγμα των χαρταετών δεν έχει βέβαια στην εποχή μας τον πάνδημο χαρακτήρα που περιγράφεται στο κείμενο ούτε δημιουργεί την ψυχική χαρά και έξαρση που εκφράζει ο αφηγητής. Είναι απλώς ένα διασκεδαστικό παιχνίδι. Εξάλλου, σήμερα δεν

κατασκευάζουμε πια μόνοι μας τους χαρταετούς -αυτό γίνεται σπανιότατα- αλλά τους αγοράζουμε έτοιμους και σχεδόν όλοι είναι πανομοιότυποι, σε σχήμα ρόμβου ή πολυγωνικοί, συνήθως εξάγωνοι, με χρωματιστά χαρτιά και πολύχρωμες ουρές. Τελευταία μάλιστα βλέπουμε χαρταετούς με τα χρώματα δημοφιλών ποδοσφαιρικών ομάδων ή άλλους σε σχή-ματα πουλιών (π.χ. αετού), αεροπλάνων κ.ά

➤ **Αφηγηματικοί τρόποι:**

1. Αφήγηση ενός εθίμου, που ήταν κυρίαρχο όταν ο αφηγητής ήταν μικρό παιδί.
2. Περιγραφή που ζωντανεύει όχι απλώς ένα έθιμο αλλά και μια ολόκληρη εποχή.
3. Διάλογος / ευθύς πλάγιος λόγος.

➤ **Αφηγητής:**

Ένας ηλικιωμένος άντρας (ο Γιακουμής), πρόσφυγας στην Αθήνα, αφηγείται αναμνήσεις από τα παιδικά του χρόνια στη Σμύρνη. Αναφέρεται στο πέταγμα των τσερκενιών (= χαρταετών). Ομοδιηγητικός αφηγητής που αφηγείται σε α και β πρόσωπο.

➤ **Γλώσσα:** Η ντοπιολαλιά ενός λαϊκού ανθρώπου της Σμύρνης, με τουρκικές λέξεις (αντέτι, ταρλάς κ.ά.), ιδιωτισμούς (ίδια αγγέλοι, κορωνίζανε, ξούριζε κ.ά.) και ασυνταξίες (από χιλιάδες σπάγγοι). Τέλος, έντονη στο κείμενο είναι η προφορικότητα (Θα σου μιλήσω για τα τσερκένια, να σου εξηγηθώ κ.ά.).

➤ **Ύφος:** Νοσταλγικό, με μελαγχολική διάθεση για μια εποχή που χάθηκε, συγκινητικό (αναφορά στα ευτυχισμένα παιδικά χρόνια), παραστατικό.

➤ **Εκφραστικά μέσα:**

1. Μεταφορές: «Δεμένοι από χιλιάδες σπάγγοι ν' ανεβαίνει στα ουράνια;», «Πήχτρα ο ουρανός», «τη βλόγαγε ο Θεός», «τα μάτια μας γεμίζανε ουρανό», «ανασαίναμε ουρανό», «φαρδαίνανε τα στέρνα μας», «κάναμε παρέα με αγγέλοι», «Εκεί, ούλα ήταν λογαριασμένα με νου και γνώση», «το κάθε σοκάκι δεμένο με τον ουρανό», «ήτανε μάννα στις μυρωδιές», «και σαν ήπεφτε με το κεφάλι».
2. Προσωποποιήσεις: «πολιτεία να σηκώνεται ψηλά;», «Τόσο, που δε βρίσκane θέση τα πουλιά», «η πολιτεία ταξίδευε στον ουρανό. Αnéβαινε στα ουράνια», «την πολιτεία ν' αρμενίζει στα ουράνια;».
3. Παρομοιώσεις: «Ίδια αγγέλοι κι αρχαγγέλοι», «Και τα τσιγαροχαρτάκια της οριάς γινόντουσαν άσπρα πουλάκια, πεταρίζανε στα ουράνια», «όπως γράφουνε τώρα κάποιες φορές οι εφημερίδες για τ' αεροπλάνα», «καμάρωνε ίδια κοπέλα».
4. Υπερβολές: «Πήχτρα ο ουρανός», «Τόσο, που δε βρίσκane θέση τα πουλιά», «κάναμε παρέα με αγγέλοι», «ούλα τ' άστρα και οι κομήτες τ' ουρανού».
5. Επαναλήψεις: «θα γινότανε σπουδαίος τσερκενάς», «Αυτά είχα να σου πω».
6. Εικόνες: Η εικόνα των χαρταετών που μοιάζουν με πολιτεία που «ανυψώνεται» στον ουρανό («Είδες ποτέ σου πολιτεία... ν' αμολάρεις το τσερκένι σου»), η εικόνα της περιγραφής των παιχνιδιών που έπαιζαν τα παιδιά («Και τα τσιγαροχαρτάκια... ραχοκοκαλιά»), η εικόνα της περιγραφής του τρόπου κατασκευής των χαρταετών («Τα τσερκένια δεν ήτανε σαν τα εδώ... ίδια κοπέλα»), η εικόνα των χαρταετών που παίρνουν τα χρώματά τους από τις σημαίες των κρατών («Το πιο φτηνό... μια βολά»), η εικόνα της πολιτείας που «ανεβαίνει στα ουράνια» και η παραβολή με το εικόνισμα της Αναλήψεως του Χριστού («Ήτανε θάμα να βλέπεις...κόκκινη παντιέρα;»).